Redacțiunea, Administrațiunea și Tipografia:
BRAȘOVU, piața mare, Tĕrgulŭ Inului Nr. 30.
Scrisorĭ nefrancate nu se primescŭ.
Manuscripte nu se retrimitŭ.
Birourile de anuncĭurĭ:
Brașovŭ, piața mare, Tĕrgulŭ Inului Nr. 30.
Inserate mai primescŭ în Viena R. Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), H. Schalek, Alois Herndel, M. Dukes, A. Oppelik, J. Donneberg; în Budapesta: A. V. Goldberger, Eckstein Bernat; în Frankfurt: G. L. Daube; în Hamburg: A. Steiner.
Prețulŭ insercțiunilorŭ: o seriă garmond pe o colónă 6 cr. și 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicărĭ mai dese după tarifă și învoială.
Reclame pe pagina a III-a o seriă 10 cr. v. a. séu 30 banĭ.

GAZETA TRANSILVANIEI.

ANULU LVI.

„Gazeta" ese în fiă-care-dĭ
Abonamente pentru Austro-Ungaria.
Pe un anŭ 12 fl., pe șése lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl.
N-rii de Duminecă 2 fl. pe anŭ.
Pentru România și străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 francĭ, pe șése lunĭ 20 fr., pe trei lunĭ 10 fr.
N-rii de Duminecă 8 francĭ.
Se prenumĕră la tóte oficiele poștale din întru și din afară și la dd. colectorĭ.
Abonamentulŭ pentru Brasovŭ:
a administrațiune, piața mare, Tĕrgulŭ Inului Nr. 30 etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe șése lunĭ 5 fl., pe trei lunĭ 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl., pe 6 lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séu 15 banĭ. Atâtŭ abonamentele câtŭ și insercțiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 86. Brașovŭ, Lunĭ-Marțĭ, 20 Aprilie (2 Maĭ) 1893.

Politica națională și culturală maghiară.

Brașovŭ, 19 Aprilie v.

Sâmbătă s'a terminatŭ în camera ungară desbaterea generală asupra proiectului de lege privitorŭ la regularea salarielorŭ învĕțătoresci cu nisce enunciațiunĭ ale lui Apponyi și ale ministrului Csaky, carĭ meritā o mai de aprópe luare aminte.

Ca de obiceiu șefulŭ oposiției a imputatŭ guvernului, că nu urmăresce o politică mare națională și culturală maghiară; că nu și-a împlinitŭ datoria față cu „dușmanii dinăuntru"; că a folositŭ fondulŭ de disposițiune numai spre a lăuda partida dela cârmă și spre a înfiera oposițiunea maghiară, nu însĕ și în contra agitațiunilorŭ dușmane statului; că în conducerea învĕțĕmêntului poporalŭ a doveditŭ o slăbiciune și o nepăsare condemnabilă, nesocotindŭ aspirațiunile de unitate națională a Maghiarilorŭ, care unitate se póte asigura și întări numai printr'o politică culturală maghiară în stilŭ mare.

Credința ce amŭ avut'o la 1867 și 1868 — dise Apponyi — că libertatea și egala îndreptățire a tuturorŭ naționalitățilorŭ și confesiunilorŭ vorŭ fi de ajunsŭ pentru a uni elementele diferite și a favorisa astfelŭ unitatea națională, a fostŭ o *ilusiune.* Probabilŭ, că n'amŭ făcutŭ totŭ, ce era de lipsă, pentru ca toți cetățenii sĕ câștige simpatiă cătră statulŭ ungarŭ, cu tóte influințele dușmane, la carĭ suntŭ espușĭ, dér și guvernele de până acuma au fostŭ destulŭ de necapabile față cu agitațiunile dușmane statului. Și ce câștigămŭ noi în școla poporală așa cum este ea astădĭ?

Tocmai pe tĕrĕmulŭ instrucțiunei poporale, „unde este energia mai necesară", guvernulŭ nu dovedesce energia cuvenită în contra curentului inimic statului — adauge șefulŭ oposițiunei — și și acuma ministrulŭ Csaky se conduce numai de „considerațiunĭ (sic!) față cu confesiunile", în disposițiile proiectului sĕu de lege.

Influința, ce voiesce sĕ și-o asigure guvernulŭ prin acestŭ proiectŭ de lege asupra șcólelorŭ confesionale 'i se pare lui Apponyi prea neînsemnată și neîndestulitóre. De aceea elŭ stăruie pentru stabilirea minimului de 400 fl. și pune în vedere mai multe amendamente, ce le va face în desbaterea specială în sensulŭ de a mări influența guvernului asupra șcólelorŭ confesionale. Intre altele cere ca:

Acolo, unde șcólele confesionale nu potŭ da minimulŭ, ministrulŭ sĕ aibă puterea discrețiunară de a înlocui școla confesională cu o școlă de statŭ; mai departe ingerința ministrului sĕ nu fiă legată de condițiunea, ca subvențiunea dată de statŭ sĕ se urce pănă la 60 fl.; apoi unde școla este acusată de tendințe inimice statului, sĕ se ia din mânile confesiunei procedura disciplinară; în fine unde s'au constatatŭ în douĕ rêndurĭ agitațiunĭ dușmane statului sĕ se închidă școla confesională și sĕ se înființeze în loculŭ ei școlă de statŭ.

In contra împutărilorŭ contelui Apponyi s'a apĕratŭ ministrulŭ Csaky printr'o vorbire fórte caracteristică pentru situațiunea actuală.

Csaky dise, că stăruie pentru minimulŭ de 300 fl., fiind-că crede, că astfelŭ „măcarŭ o parte a școlelorŭ confesionale vorŭ păstra dreptulŭ lorŭ de propriă disposițiune", adecă autonomia lorŭ.

Aicĭ recunósce dér însușĭ ministrulŭ de instrucțiune, că prin noua lege se amenință în gradulŭ celŭ mai mare autonomia școlară a confesiunilorŭ și décă nu vrea sĕ mérgă unŭ pasŭ mai departe spre nimicirea totală a acestei autonomii, cum doresce Apponyi, ministrulŭ mărturisesce, că o face numai din considerațiunĭ de oportunitate financiare și politice.

Ba mai multŭ. D-lŭ Csaky declară pe față, că recunósce necesitatea de-a se revisui legea școlară dela 1868 (art. de lege 38: 1868), numai câtŭ acéstă revisuire nu se póte pripi. In ce privesce propunerile puse în vedere de Apponyi, le va lua în considerațiă pe câtŭ va fi cu putință, însĕ procedura disciplinară de statŭ nu-o póte estinde și asupra învĕțătorilorŭ confesionalĭ; acésta se va puté întêmpla numai atuncĭ, când se va revisui întréga lege școlară dela 1868.

Mai departe declară Csaky, că și elŭ are în vedere mereu marea politică națională maghiară, că în tóte disposițiile sale, în tóte planurile sale, elŭ se silesce a aduce la valóre politica națională și culturală maghiară.

In fine c'unŭ adevĕratŭ iesuitismŭ ministrulŭ de instrucțiune Csaky, folosindu-se de asertiunea deputatului Bartok, care a cerutŭ ca Ungurii sĕ imiteze politica de naționalitate a Prusiei și a Rusiei, a accentuatŭ, că politica tradițională a Ungariei se baséză numai pe supremația culturală și constituțională a rassei maghiare și că de aceea statulŭ ungarŭ nu póte procede după esemplulŭ prusescŭ și rusescŭ, căcĭ atuncĭ s'ar distruge.

Politica lui Deak dela 1868, care și-a aflatŭ espresiune și în legea de naționalitate, n'a fostŭ numai ocasională, ci a fostŭ o necesitate a desvoltării istorice — și elŭ, Csaky, e convinsŭ, că numai pe acéstă cale se póte sus ține unitatea națională. (sic!) Confesiunile au adusŭ țĕrii pe tĕrĕmulŭ învĕțĕmêntului cu multe jertfe servicii fórte însemnate, acésta trebue sĕ se respecteze....

Cum se respectéză se vede din însăși enunciările lui Csaky și din proiectulŭ sĕu de lege, prin care li-se răpescŭ drepturile garantate în legea dela 1868!...

CRONICA POLITICA.

— 19 Aprilie.

Fóia vienesă *„Neue Fr. Presse"* scrie unŭ interesantŭ articulŭ din incidentulŭ, că Maj. Sa **monarchulŭ** va petrece **în Budapesta** câte-va dile. Étă în resumatŭ espunerile fóiei vienese: „Călĕtoria monarchului la Budapesta aruncă într'adevĕrŭ o viuă lumină asupra importanței faptului, că cabinetulŭ Weckerle a pututŭ așterne spre desbatere douĕ dintre proiectele sale bisericescĭ politice puse în prospectŭ. Monarchulŭ se reîntórce în fine în palatulŭ sĕu din Buda și *cu acésta de odată dispare chiar și cea mai mică aparență esterióră, că monarchulŭ n'ar aproba pe deplinŭ politica guvernului ungurescŭ.* Trebue așa déră sĕ înceteze manevra, care stă în aceea, că vréu sĕ subsape posițiunea ministeriului maghiarŭ tocmai prin amintita asertiune. Calea monarchului la Budapesta este decĭ unŭ lucru îmbucurătorŭ; îmbucurătorŭ mai alesŭ pentru națiunea maghiară, care după o depărtare mai îndelungată, póte de nou sĕ salute în mijloculŭ ei pe regele sĕu, dér și mai îmbucurătorŭ este pentru cabinetulŭ ungurescŭ, care acum póte sĕ rĕspundă împutărilorŭ, ce a fostŭ condamnatŭ sĕ le audă în și afară de parlamentŭ, cu aceea, că étă curtea regéscă se află în Buda. De subsistența cabinetului Weckerle suntŭ legate însemnate interese ale imperiului și este ușorŭ a vedé, că constituția dualistică ar fi espusă la marĭ furtunĭ, décă în urma căderei cabinetului ar veni la domniă în Ungaria acele elemente, carĭ acum se luptă contra lui. Incepêndŭ dela Apponyi și până la Ugron, pe tótă linia nu se póte descoperi unŭ bărbatŭ, care ar întrece pe Weckerle în priceperea politică, dér și mai puținŭ s'ar puté afla unŭ politicŭ, în care ar fi mai multă putere și mai multă voință spre a împiedeca sguduirea stêlpilorŭ, pe carĭ se razimă constituția monarchiei, adecă armata.." — Ce-ar puté óre esprima în modŭ mai clarŭ și mai la ințelesŭ prietinia dintre „liberalii" austriacĭ și „liberalii" maghiarĭ, ca tocmai aceste cuvinte pline de măgulirĭ ale fóiei vienese?

*

Despre adunarea comitatensă din comitatulŭ Hunedórei publică unŭ raportŭ amĕnunțitŭ și diarulŭ „Hunyad" din Deva, care cu multă satisfacțiă descrie sĕlbătĕcia, cu care membrii comitatensĭ jidano-maghiarĭ au întimpinatŭ pe d lŭ Franciscŭ Hossu Longinŭ cu strigăte: *„Afară cu elŭ"*, *„Josŭ cu elŭ"*, *„Trădătorulŭ de patriă"*. etc. Raportulŭ fóiei ungurescĭ consună de-altmintrelea mai întru tóte cu raportulŭ publicatŭ de noi, cu deosebirea însĕ, că ceea ce la noi trece de rușine și scandalŭ, la ei trece de onóre și patriotismŭ.

*

Cetimŭ în „Gazeta Bucovinei", că **„adunarea generală a societăţii „Concordia"**, *care s'a ținutŭ Lunĭ* în Cernăuțĭ a fostŭ în orĭ-ce privință o manifestare imposantă, unŭ succesŭ îmbucurătorŭ și *unŭ progresŭ pe calea civilisațiunii.* Interesulŭ publicului de pe la țĕră a fostŭ fórte viu și s'a arĕtatŭ prin participarea unei mulțimĭ de membri și alegĕtorĭ din tóte părțile țĕrii, începêndŭ din împregiurimile Cernăuțului până în munții de pe la Câmpulungŭ și Dorna. Ce trebue sĕ ne bucure mai multŭ și sĕ ne însufle o încredere mai mare în viitorulŭ națiunii române din Bucovina, este interesulŭ cu care s'au discutatŭ, nu numai cestiunĭ, carĭ privescŭ starea materială a poporului ci și unŭ șirŭ lungŭ de propunerĭ cu caracterŭ curatŭ naționalŭ, privitóre la asigurarea condițiunilorŭ celorŭ mai fundamentale ale esistenței naționale. S'au atinsŭ multe puncte privitóre la dreptulŭ limbei române în viéța oficială, la școlĭ românescĭ, la noua lege despre secretarii comunalĭ care a iritatŭ atâtŭ de multŭ spiritele nóstre; aceste ne arată, că poporulŭ nostru începe deja a se desvolta și a ințelege drepturile sale".

Salarisarea învĕțătorilor.

— Din desbaterile dietei. —

Dieta unguréscă continuă desbaterile asupra proiectului de lege despre *salarisarea învĕțătorilorŭ.* In ședința dela 28 Aprilie n. luà mai întêiu cuvêntulŭ

Bano Iozsef, care dise, că regretă fórte multŭ, că ministrulŭ Csaky a legatŭ de minimulŭ de 300 fl. cestiunea de portofoliu. Elŭ află, că orĭ cum s'ar tranșa proiectulŭ, resultatulŭ va fi regretabilŭ și rușinosŭ. Décă au fostŭ banĭ pentru a se clădi unŭ nou parlamentŭ și pentru tunurĭ și puscĭ, ce nu se potŭ folosi, de ce sĕ nu fiă și pentru a se stabili unŭ minimŭ de 400 pentru învĕțătorĭ? La sfîrșitulŭ vorbirei sale rógă camera sĕ priméscă unanimŭ minimulŭ de 400 fl.

Sima Ferencz crede, că cestiunea de portofoliu, ce-a pus'o ministrulŭ Csaky, décă nu se va primi minimulŭ de 300, este numai unŭ „czigány tempo". Elŭ recunósce, că de astfelŭ de apucăturĭ are lipsă guvernulŭ, spre așĭ ține mamelucii umĕrŭ la umĕrŭ. Cércă apoi sĕ argumenteze, că învĕțătorulŭ nu va puté sĕ trăéscă din 300 fl. anualŭ, cere decĭ unŭ minimŭ de 600, séu în casulŭ celŭ mai rĕu de 400 fl. Numai pe lângă condiția acésta primesce proiectulŭ.

Sághy Ferencz crede, că este convenabilŭ posiției învĕțătorilorŭ celŭ puținŭ unŭ minimŭ de 500 fl. Cu tóte acestea nu presentă în privința acésta proiectŭ de resoluțiune, deóreca doresce, ca întrégă camera sĕ se alăture propunerei, ce o va face partida liberală, de a se stabili minimulŭ cu 400 fl. Pentru câte-va mii de florinĭ *statului nu i este iertatŭ* sĕ renunțe de-a arma cum se cade pe anteluptătorii intereselorŭ culturei maghiare *contra agitațiunilorŭ de naționalitate.* Pentru scopulŭ oblirei drumului, ce duce la înființarea *statului maghiarŭ unitarŭ,* statulŭ trebue sĕ se îngrijască de școle și învĕțămêntŭ, fiindcă afară de forța brutală, numai școla póte sĕ realiseze acéstă unitate. (Vii aprobărĭ în stânga).

Berzeviczy Albert, secretarŭ de statŭ, cere apoi cuvêntŭ, după o pausă de 5 minute. Oratorulŭ crede, că deóreca chiar și vorbitorii din oposiță primescŭ în generalŭ proiectulŭ, ar fi corectŭ, ca amandamentele sĕ se lase pentru desbaterea specială. După ce făcù câteva observărĭ vorbitorilorŭ din oposiță, carĭ nu suntŭ mulțămițĭ cu minimulŭ de 300, Berzeviczy continuà: Contra proiectului însĕ